

Australische soorten, over *Neobernaya spadicea*, kaurischelpen van Masirah Island, Oman, hybridisatie van kaurisoorten en veel meer. Met name de onderwater opnames van levende dieren bevallen mij erg goed, ze zijn in hun eigen natuurlijke omgeving natuurlijk nog veel mooier dan de dode externe skeletten in een schuiflade.

Ik zal dit schitterend vormgegeven blad dan ook weer kopen, als nummer 3 op de markt verschijnt, al was het alleen maar om te weten wat ik moet laten liggen op de beurs (denk aan de tulpenbollen).

Bron

DANCE, S.P. (1969) Rare shells. London, Faber and Faber, 128 p., 24 pl.

Adres van de auteur:

j.kuiper47@kpnplanet.nl

Verspreiding van de Brakwaterstrandschelp *Rangia cuneata* (Sowerby, 1831) in Nederland

C.M. Neckheim

Summary. The distribution of *Rangia cuneata* (Sowerby, 1831) in the Netherlands is given. This exotic species was discovered for the first time in Europe (2005) in Belgium (Verween et al., 2006). In the Netherlands this species is nowadays common in the brackish water of the Noordzeekanaal (province of North-Holland) and the Kanaal Terneuzen - Gent (province of Zeeland).

Samenvatting

De verspreiding van de Brakwaterstrandschelp *Rangia cuneata* (Sowerby, 1831) in Nederland wordt besproken en op een kaartje weergegeven (Figuur 1). In Europa is de soort voor het eerst in 2005 bij Antwerpen gevonden (Verween et al., 2006; Sablon & Vercauteren, 2011). Het betreft namelijk een exoot die van oorsprong in de Golf van Mexico voorkomt. Op dit moment is de soort algemeen in het Noordzeekanaal (Noord-Holland) en het Kanaal Terneuzen-Gent (Zeeland).

Historie van de verspreiding in Nederland

In september 2007 kwam een eerste melding van bureau AquaSense dat een drietal exemplaren meldt uit het Noordzeekanaal (Zuidpolder) (WEW, 2008).

Nadat Ton van Haaren en David Tempelman onderzoek doen naar tweekleppigen in het Noordzeekanaal en daar verslag van doen (Haaren & Tempelman, 2006), maken zij geen melding van de Brakwaterstrandschelp. Het is niet uit te sluiten dat de soort tijdens hun onderzoek toch in het Noordzeekanaal voorkwam omdat de onderzoekers vooral de diepere delen van het Noordzeekanaal hebben bemonsterd. De diepere delen bevatten in principe een hoger chloride gehalte, dat niet geschikt is voor *Rangia*.

In mei 2008 vist Martin Melchers een levende schelp uit het IJ, nabij de Shell toren, schuin achter Amsterdam CS (Melchers & Moolenbeek, 2008). Het dier is waarschijnlijk in zijn derde levensjaar en zou dus al in 2005 in het IJ hebben geleefd.

Op 5 juni 2008 worden door Martin Melchers en Rob Moolenbeek (toenmalig curator malacologie aan het Zoölogisch Museum te Amsterdam) 4 levende exemplaren verzameld in het IJ iets oostelijk van de Houthaven. Later in dat jaar op 25 juni vindt Martin Melchers ook nog twee doubletten bij de opening van de Groene Dam bij de Houthaven (Moolenbeek, 2009).

Medewerkers van bureau AquaSense vinden op 23 september 2008 *Rangia cuneata* bij Sluiskil in het Kanaal Terneuzen-Gent en ook net in België bij Sas van Gent. Verondersteld

wordt dat de soort in het gehele kanaal voorkomt. Op 2 oktober 2008 vinden medewerkers van bureau AquaSense de soort ook in het Noordzeekanaal bij kilometer 3,5 (Velsen-Zuid), kilometer 11 (tussen Zijkanaal C en Afrikahaven) en 25 (ter hoogte van de IJtunnel).

Martin Melchers vindt vervolgens schelpen bij de Amerikahaven te Amsterdam op 25 maart 2009 en bevestigt telefonisch in januari 2013 dat hij de soort regelmatig aantreft in zand, dat uit de havens van Amsterdam gebaggerd is.

Op 16 juni 2010 vindt Paul Hanou losse kleppen in een perkje in Amsterdam Noord langs de IJ-boulevard. Na deze melding heb ik daar 10-tallen vers lege doubletten en losse kleppen van volwassen dieren verzameld, met als grootste

Fig. 1. Verspreiding van Brakwaterstrandschelp *Rangia cuneata* in Nederland

groen, gesloten cirkel = levend of vers leeg aangetroffen
 groen, open cirkel = oude klep aangespoeld
 rood, gesloten cirkel = vindplaats net in België

breedte 50 mm. Deze schelpen zijn hoogstwaarschijnlijk via bagger uit het IJ op de kant gekomen.

Harry Raad vindt op 1 oktober 2011 een losse klep van een ietwat afgerold en gehavend exemplaar ten westen van Millingen op de zuidoever van de Waal, een strand tussen rivierkilometer 870-871. Het zou goed kunnen dat de soort in brakke wateren van de Rijn in Duitsland leeft waar ook de Brakwatermossel *Mytilopsis leucophaeata* leeft (Glöer & Meier-Brook, 1994).

Marco Faasse fotografeert in 2011 een levend exemplaar op de bodem van het Noordzeekanaal op de plek waar duikers sinds kort legaal mogen duiken. Deze plek is boven de Wijkertunnel. Op deze plek ziet Lodewijk Roelen op 15 januari 2012 een groot levend exemplaar.

Op 15 december 2012 worden door de auteur levende dieren gevonden in Velsen-Zuid langs een klein strandje bij de pont. Op 17 december worden vers lege klepjes van deze soort gevonden bij Zaandam - Buitenhuizen aan de noordzijde van het Noordzeekanaal. Op 23 december wordt een levend dier in de modder onder de Buitenhuizerbrug in het Zijkanaal C waargenomen, alsmede een vers leeg doublet en kleppen. Op 12 januari 2013 worden na beter zoeken op deze plaats tientallen levende dieren in de modder gevonden. Een losse klep meet bijna 52 mm.

Vervolgens werd de soort op verschillende plaatsen levend in Zijkanaal C en B gevonden en in januari 2013 in het IJ bij de grote sluis van Spaarndam waar het brakke water waarschijnlijk zijn laagste chloridegehalte heeft.

Om ook de grens van het zoete water op te zoeken in Amsterdam zijn op 28 januari 2013 de Oranjesluizen bezocht waarbij levende dieren werden opgevist en waargenomen vlak voor de sluisen. Ook werd een levend jong doubletje en werden verse lege klepjes in het lozingskanaal gevonden tezamen met zoetwatermollusken.

Tenslotte werd er in het Zijkanaal F bij het boezemgemaal Halfweg op 17 februari 2013 een volwassen levend dier opgevist.

Zoals verwacht kunnen we aannemen dat de Brakwaterstrand-schelp overal op geschikte plaatsen in het Noordzeekanaal en haar zijkanalen voorkomt tot de grens waar het zoete water bereikt wordt. Waarschijnlijk is deze soort een blijvend brakwater faunaelement voor Nederland geworden.

Bedreiging voor de inheemse fauna of kansen voor de natuur?

De enige soort waar concurrentie mee zou kunnen ontstaan is de Brakwaterkokkel *Cerastoderma lamarcki* (Reeve, 1841). De Brakwaterkokkel en Brakwaterstrand-schelp leven beide in brakwater in een zachte bodem als zand en klei. Het zijn beide filteraars, ze voeden zich door het water te filteren op algen en diatomeeën. Omdat in Nederland het brakke water vrijwel steeds een modderbodem heeft is er voldoende ruimte en voedsel voor meerdere soorten filteraars. In het brakke water komt ook de Brakwatermossel *Mytilopsis leucophaeata* (Conrad, 1831) voor. Deze soort zet zich uiteindelijk vast met byssusdraden op harde substraten en komt daarom bijna niet voor op de zachte bodem. Al deze filteraars, die in principe fijn materiaal uit het water omzetten in harde schelpdelen zijn gunstig voor het helder en schoonmaken van het water. Helder water kan biodiversiteit ten goede komen. *Rangia cuneata* is een relatief grote

schelpensoort en bevat dus veel vlees. Dit kan een welkome aanvulling zijn voor predatoren als zoogdieren en vogels en misschien in de toekomst voor de mens. Hoogstwaarschijnlijk worden de jonge schelpen al gegeten door krabben omdat er vele kapotte (gekraakte) klepjes werden waargenomen in de monsters (zie ook Moolenbeek, 2009).

Dankwoord

Mijn dank gaat uit naar Adriaan Gmelig Meyling voor het verkrijgen van verspreidingsgegevens via stichting Anemoon. David Tempelman gaf toestemming om gegevens van AquaSense te mogen gebruiken via stichting Anemoon. Martin Melchers wordt bedankt voor zijn toelichting op de door hem gevonden schelpen. Bert Jansen wordt hartelijk bedankt voor het vervaardigen van het verspreidingskaartje.

Bronnen

- GLÖER, P. & C. MEIER-BROOK, 1994. Süßwassermollusken. Ein Bestimmungsschlüssel für die Bundesrepublik Deutschland. 11. erweiterte Auflage. DJN, Hamburg 1-136.
- HAAREN, T. van & D. TEMPELMAN, 2006. De tweekleppigen van het Noordzeekanaal (Mollusca: Bivalvia). Nederlandse Faunistische Mededelingen 26: 89-116.
www.repository.naturalis.nl/document/159652
- LENTE, I. van & R.H. de BRUYNE, 2010. Brakwaterstrand-schelp *Rangia cuneata* (Sowerby, 1831). St. Anemoon.
<http://www.anemoon.org/anemoon/soortinformatie/tweekleppigen/brakwaterstrand-schelp>
- MELCHERS, M. & R.G. MOOLENBEEK, 2008. *Rangia cuneata* (Sowerby, 1831), 'de Amerikaanse Brakwater Strand-schelp' in het IJ bij Amsterdam. De Kreukel 44(6): 107.
- MOOLENBEEK, R. G., 2009. Aanvullende vondsten van *Rangia cuneata* in het IJ (Noordzeekanaal). De Kreukel 45(1): 6.
www.vliz.be/imisdocs/publications/225014.pdf
- SABLON, R. & T. VERCAUTEREN, 2011. Exotische soorten weekdieren in (Antwerpse) rivieren en stilstaande waters. Evolutie van de voorbije 20 jaar. ANTenne 5(3): 9-14.
http://www.provant.be/binaries/ANTenne_2011_3_exoten_weekdieren_LR_tg_tcm7-131112.pdf
- VERWEEN, A., F. KERCKHOF, M. VINCX & S. DEGRAER, 2006. First European record of the invasive brackish water clam *Rangia cuneata* (G.B. Sowerby I, 1831) (Mollusca: Bivalvia) Aquatic Invasions 1(4): 198-203.
www.vliz.be/imisdocs/publications/115252.pdf
- WERK GROEP EXOTEN (WEW, 2008):
<http://www.werkgroepexoten.nl/soortenplus.php?view=0&nummer=311&PHPSESSID=718d9954e36f3189d88739d2e915190b>

Adres van de auteur:
cmneckheim@kpnmail.nl